

הלכות לולב בימן תרומה

באר הגולה קטז

(ט) וְיָשָׁא אֲמָרִים הֵבֵם בְּנֶקֶב מִפְּלֵשׁ בְּעֵינַי חֶסְרוֹן מִשְׁהוּ, וְשָׂאִינוּ מִפְּלֵשׁ, בְּחֶסְרוֹן בְּאֶסֶר: הִגֵּה וְנִהְיֶה לְהַכְשִׁיר הַנְּקֵבִים שְׂנַעְשׂוּ בְּאֵינָן עַל-יְדֵי קוֹצִים (י) אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בָּהֶם חֶסְרוֹן, שֶׁזָּהוּ דְרָךְ גְּדִילָתוֹ (תה"ד סימן צט), מִיָּהוּ, (יא) אִם רֹאֵה שְׂאִין הַעֵדֵר וְהַבְּשֵׁר (ו) קָנָם הַרְף הַנְּקֵב, פִּסְוִיל לְסַבְּרָא הַרְאֵשׁוּנָה אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ מִפְּלֵשׁ, וּבִשְׁעַת הַדָּחֵק יֵשׁ לְהַגֵּל (יב) כִּסְבָּרָא הַאֲחֻרָּנָה לְהַכְשִׁיר חֶסְרוֹן שְׂאִינוּ כְּאֶסֶר וְאִינוּ נֶקֶב מִפְּלֵשׁ (דעת עצמו):

ג מִפְּלֵשׁ, יָשָׁא מִפְּרָשִׁים בְּפִשְׁטוֹ דְּהֵינֵי (יג) שְׂנַקֵּב מִצַּד זֶה לְצַד זֶה, וְיָשָׁא מִפְּרָשִׁין, שְׂפִינָן שְׂנַקֵּב (יד) עַד חֲדָרֵי (ו) הַנְּבִיעַ שְׁהַפְּרָעִינִים כְּתוּכֹוּ מִקְרֵי (טו) מִפְּלֵשׁ: ד *אֶתְרוּג שְׂנַמְוֶחַ כָּל בְּשָׂרוֹ בְּפָנִים וְקִלְפָתוֹ הַחֵיצוֹנָה קִנְיַת חֲדָרֵי הַנְּבִיעַ (טז) קִנְיַמִּים בְּפָנִים, בְּשָׂרֵי. (יז) וְיָשָׁא פּוֹסְלִים: ה (יח) תִּסְבֶּק בְּלוֹ מֵרֵאשׁוֹ לְסוּפֹו, אֲפִלוֹ אִינוּ חֶסֶר כְּלוּם, פְּסוּל; אֲבָל נִשְׂאָר בּוֹ שְׂיֹד לְמַעַלָּה וּלְמַטָּה אֲפִלוֹ כִּלְ-שְׁהוּא, (יט) בְּשָׂרֵי. *וְיָשָׁא מִי שְׂאֹמֵר דְּדוּקָא מְלַמְּשָׁה, אֲבָל בְּחֻטְמוֹ אֲפִלוֹ כִּלְ-שְׁהוּא פְּסוּל: ט

וּבְנֶקֶבָא לִיר בְּקַפְּשׁ וְשִׂי וְרֵאשִׁי לִיר וְקִרְיָן שֵׁם

באר היטב

משעם שזכרתי בין שלתראב"ד כשר אפלו בספול כל שאין בו חסרון כלל, ט"ז: (ו) הנזרע. עין ט"ז שהאר"י והעלה שג' קלפות שזכר באחרונה, האחד הוא הפק מאד שהוא כמין גליל למעלה, בו אין שום פסול רק אם נקלף פלו כדאיטא בסעיף ה' הב' הוא קרר קלפה החיצונה והינה כל עכו האחרוג עד חדר זרע ויש בו טעם חריפות קשואקלין אותו. בזה אמרין דאם חסר בו קצח הפסול להקמ"ם אפלו בלא פלוש, והתראב"ד ע"י פלוש כ"ט"ט, וגם דין נסדק דבסמך הוא בקלפה ה', הג' הוא קלפה הפנימית שהיא בין זרע לזרע בתוך האחרוג עצמו, ע"ש: (ח) קנימים. ויכול להראש

בשעת הדחק כמ"ש רמ"א. וכתב הט"א: ונ"ל דאם הנקב קרע או ארוך, וראין אי פד מעגלת לה הו' באסר, פסול, וכ"ה ב"ד סימן לר לענין נקבת, ולא כמ"ש בכנה"ג ששם הרדב"י, ע"ש: (ו) קנים. משמע דאם יש ספק בזה אם הבשר קנים אזלינן לקלא פיון שהדעה אחרונה שהוא תראב"ד ס"ל אפלו ברהאי יש חסרון כשר כל שאינו מפלש ואין החסרון באסר, שפיר נסמך עלה כספק לכל הפחות: ונ"ל פשוט דזה מררי שעכ"פ לא נקב עד חדר הנובע, דאל"כ אפלו הבשר קנים יש פסול משעם נקב מפלש כמו בסמך, ואם יש ספק אם מגיע לחדר זרע גיב כשר פיון שאין חסרון כלל

משנה ברורה

הוא כל-שהוא, גס"פ פסול¹⁹, וצ"ח במאמר-מרדכי שהסקים הולענין יוס"טוב שני שפיר דמי (י) לברך עליו, כל שאינו מפלש ואינו חסר בכאסר: (ט) ויש אומרים וכו'. סבירא להו דתירמי לריעותא בעיניו, מפלש וחסרון²⁰, דכלא חסרון כשר בכל גונו, אלא ביש חסרון יש חלוק, דאם הוא מפלש פסול אפלו בחסרון כל-שהוא, וביאינו מפלש, ודוקא כשהסר בכאסר²¹, וקומא לן להחמיר (יא) וזילת בשעת הדחק²², כמו שכתב רמ"א אחר-כך: (י) אף-על-פי שיש בהם חסרון, רוצה לומר, שפראה לפעמים באחרוג שהיה בו נקב פגודו במחפר אלא שנקבם עליו עיר ויבשר מלמעלה²³, בזה יש להחמיר, (יג) אבל אם אנו רואים שלא נקבם אלא יש שם נקב וחסרון, אף-על-פי ששנעשה על-ידי קוצים בדרך

באר הלכה

בסעיף ה', דהו' אע"פ בכלל חסר, וצ"ח שם במשנה ברורה סעיף-קטן כו: * אחרוג שמוחו וכו', זהו בעיא במקרא ולא נפשטה, ופסק בה לקלא משום דבבב"א לה דכל הנון פסולים אין עקרא אלא מקברי סופרים וספקא לקלא, וביש-אומרים סבירא להו דהוא ספקא לאנכימא וצ"ח להחמיר מספקא [הגר"א]. וכתב הפרי"מגדים, דאם נמוח בפנים תפסח יש לוטר פסול לכלי עלמא, וצ"ח עין: * ויש מי שאומר דדוקא מלמטה וכו'. עין בהגר"א שפסק דבבב"א ראונו סבירא לה דכי פסילון בחטמו בכל-שהוא, ודוקא אותן הפסולין שפוסקין ברבו כמו חזויה, וקמו שפסק בירושלמי יחטמו ברבו לפסול, עד פאן לשוננו, ורוצה לומר, מה שאין בו בזה ולא בעינין רק שישמתי משהו למעלה ומשהו למטה, ולפי זה להיש'מחמירין וסבירא להו דגם בעצמו מחמירין לקסל דברו, צ"ח להחמיר גם לענין חטמו²⁴ ממילא ככל-שהוא²⁵, ודבכי ניקח

גדילתו, פסול, וזהו שפסקים מיהו אם רואה וכו', והמח"ע טועין בכך, שסוברין שיש קלא בשנעשה הנקב על-ידי קוצים: (יא) אם רואה שאין העור והבשר קנים וכו', ואם יש ספק בזה אם הבשר קנים (יג) אזלינן לקלא, פיון שהדעה אחרונה סבירא לה אפלו ברהאי יש חסרון, כשר, כל שאינו מפלש ואין החסרון בכאסר, שפיר נסמך על זה כספק לכל הפחות. (יד) ואפלו אם ספק לא שפא הפיע פלוש הנקב עד חדר הנובע גס"פן יש להכשיר, שכל שאינו פגודו לנו שהגיע עד חדר הנובע יש לסמך על דברי האומרים שאפלו אם הגיע לחדר הנובע אינו נקרא נקב מפלש, ואינו פסול אלא-אם-כן יש בו חסרון²⁶: (יב) בסבבא האחרונה להכשירי²⁷, ולברך (טו) עליו: ג (יג) שנקב מצד זה לצד זה. שעל זה מורה שם 'מפלש', כמו מבי' המפלש: (יד) עד חדר הנובע וכו'. טעמים, שהקלפה העבה המספיקת את חדר הנובע אינה נחשבת עם חדר הנובע²⁸ לדבר אחר אלא היא נחשבת לדבר בפני עצמו לענין זה, וכיון שנקבה בזה מצד אחר²⁹ הרי זה נקב מפלש, ועל-כן אף-על-פי שחדרי הנובע וצד השני של האחרוג נשאר שולמים (טו) הרי זה פסול. ולענין הלכה (יז) יש להחמיר בסבבא האחרונה²⁸, אבל בשעת הדחק שאי אפשר למצא אחרוג אחר, יש לסמך על סבבא הראשונה ומסר לברך על אחרוג זה, (יח) ובפנט היכי שאינו חסר כלום, כגון שנקב על-ידי מחס, ה"ש בזה ספק-דספקא, שפא תלכה כהיש-אומרים הנזכר בסעיף ב' דגם במפלש דוקא כשיש חסרון: (טו) מפלש. ואם נקבה (יט) הקלפה העבה מצד זה לצד זה²⁹ שלא כנגד חדר הנובע³⁰, דהינו פסקום שהאחרוג מתקצר מלמטה, זה מקרי מפלש בין לדעה ראשונה ובין לדעה שונה: ד (טו) קנימים. ויכול (כ) להראש דבר זה במשמוש הדי³¹: (יח) ויש פוסקין. ויש (כא) להחמיר בדבר זה במקום שאפשר³²: ה (יח) ונדב³³ וכו'. מדקתם הממכר, (כג) משמע דבבב"א לה דיש להחמיר אפלו בנסדק מצד אחר³⁴: (יט) כשר. כמו בנסדק הנקבת בבמה, בירוה-דעה סימן לה,

שער הענין

(י) אף דבבאר לקטן בסימן תרטט סוף סעיף ה' דפסולי ראשן גוסלין בשני בלא בנה, הקא דכלאו הכי יש פעות דבשר אפלו ביזם ראשן, טקלינו לגמרי בשני: (יב) ט"ז. מפתחת לשונו משמע דבשעת הדחק יש לסמך לגמרי על דעת הפ"ש אומרים, דהינו להכשיר באינו חסר אפלו במקלש מעבר לעבר, וכן ברוב באסר בלא חסרון, וכן מוכח מהגר"י וכן הסכים בבבב"א-עקב, ולא כפר"מגדים שפעוד ולא סמך רמ"א אסבבא אחרונה רק לענין להכשיר חסרון שאינו באסר ואינו נקב מפלש: ומה שהזכיר רמ"א פרט זה, דהינו מפני שפסק מתחלה להחמיר לענין נקבים שאין עור ויבשר קנים שזה הוא חסרון משהו ואינו מפלש בסבבא הראשונה, ועל זה סיס דבשעת הדחק יכול להקל בזה פדעה אחרונה, אבל אין פנתו לשלל יתר הפרטים, עין שם בבבב"א-עקב: (יג) ט"ז ושי"א: (יג) ט"ז ושי"א: (ד) שם: (טו) הגר"י: (טז) ונתנו דוקא כשאנו יודעין שהגיע עד חדר הנובע, אבל כספק כשר, כמו שפסק הט"ז: (ז) הגר"י ודבב"א-עקב: (יח) פשוט: (יח) מגר"א-בב"א רפה ושי"א: (כ) מגר"א-בב"א: (כא) הגר"י:

מילואים הלכות לולב סימן תרמח המשך מעמוד קטז

[משנ"ב ס"ק יח] נסדקס³⁵ וכו', דיש להחמיר אפלו בנסדק מצד אחר³⁴.

(33) כזה : בטעם הפסול של אתרוג שנסדק נחלקו הפוסקים, דעת הלבוש (ס"ה), הביאר הודי ארב כלל קנא ס"ג) שהוא פסול של 'הדר', ובנשמת אדם (שם ס"ק ב) כתב שלא מצא בשום פוסק טעם זה. דעת השו"ע הרב (סיד) והערך השלחן (ס"ו) והדרכי משה (ארת ה) בשם הר"ן, שהוא פסול של 'לקיחה תמה'. [הביה"ד להלן (ס"ב) ד"ה שינוי] הביא שהר"ן סובר שהוא משום 'הדר' הוא יחיד כזה].

(34) ואם ניכר שהסדק באתרוג הוא מתחילת ברייתו, כתב החיים וברכה (אות קצג) שכשר, וכן דעת הגר"ש אלישיב (תורת ד' מינים ס"י ב הע"ב).

[ביה"ד ד"ה יש מי שאומר]

צ"ק להחמיר גם לענין חטמ³⁵ ממילא ככל שהוא³⁶.

(35) ומימי הורה הגר"ש אלישיב (תורת ד' מינים ס"י ב ס"ה והע"ח) שכוין שפסול נסדק תלוי באשלי הרבני, לפיכך יש להחמיר רק במקום שנחשב לכל הדעות חוטם היינו ממקום שמתחיל השיפוע, אבל במקום גובהו של אתרוג לפני שמתחיל השיפוע, דעו כמו בכל האתרוג. [וראה במשנ"ב לעיל (ס"ק יא) בדעת החזו"א מה שהיקל לענין חסר בשיעור החוטם].

(36) דעת החזו"א (ארי"ח ס"י קמו ס"ק ה ד"ה כתב במ"ב) שמסתבר שכוונת הגר"א היא, שדוקא כשטעם הפסול הוא משום קלקול מראה מחמירים בחוטמו יותר, שאף שכשאר האתרוג פוסל רק ברובו אף על פי כן בחוטמו פוסל במשהו, אבל נסדק שאין פסולו משום קלקול מראהו אלא משום קלקול עצם האתרוג ובאילו הוא חסר, אין הכרח להחמיר בחוטמו, וממילא הדין כן גם לטוכרים שפסולו ברובו.

פנימי, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח ס"י קנ אות ג, תורת ד' מינים - תשובות הרבנים) שפשוט שחלל מבפנים שאינו חדרי זרע לא נחשב חדרי, משום שחלל זרע הוא ממש חדרי הזרע [וכסימן טרפות בריאה שצריך לינקב לבית הסמפונות שהם מעמידים הריאה]. מאידך, הגר"ש אלישיב (תורת ד' מינים ס"י יח הע"ב) נשאר בספק בדין זה.

[משנ"ב ס"ק טו]

הקלפה העבה מצד זה לצד זה³⁷ שלא כנגד תדרי הנרע³⁸.

(29) דעת החזו"א (ארי"ח ס"י קמז ס"ק ד ד"ה ולדעת בה"ג) שרק אם הנקב עובר דרך חדרי הזרע ויוצא לצד השני נחשב לנקב מפולש, אבל אם הנקב לא נכנס לחדרי הזרע אף שעובר מצד לצד הרי זה כשר.

(30) ואם ניקב רק בפיתם כזה , ראה בספר תורת ד' מינים (שו"ת ס"י כה ס"א) שכתב שאם הנקב בחלק הבולט מעל המשוה הסמוך לגומא, הרי זה כשר, משום שאינו שונה מאתרוג שאין לו כלל פיתם שכשר, וכמו שכתב המשנ"ב להלן (ס"ק ל) שדעת המג"א שאם נשאר כל שהוא מן העץ למעלה מהאתרוג אין להחמיר בזה. [אכן, לפי מה שכתב המשנ"ב להלן (ס"ק לא) שאם חסר מקצת מן העץ אם הוא יכול טוב שיהדר לקח אחר, כי יש מחמירים גם בזה,

אם כן גם בנקב בפיתם בחלק הבולט מעל המשדה הסמוך לגומא, ראוי להדר לקח אחר].

[משנ"ב ס"ק טז]

ויוכל להקדיש דבר זה במשמו³⁹.

(31) ואף שצריך שכל חדרי הזרע יהיו קיימים, ואם נימק אפילו כל שהוא מחדרי הזרע פסול, וזה קשה לדעת על ידי מישוש מבחוץ, ראה בספר בית השואבה (דברים הפוסלים האתרוג ס"ז) מה שכתב בזה.

[משנ"ב ס"ק יז]

יש להחמיר בדרך זה במקום שאפשר⁴⁰.

(32) ולענין אתרוג החלול בתוכו מחמת זקנה, הובא בשם החזו"א (שונה הלכות ס"ג) מכתב שכתב 'האתרוגים החלולים בתוכם מחמת זקנה, קרוב הדבר שאינו בכלל המומין הפוסלים באתרוג, ואין זה בכלל ריאה שנשפכה כקיתין.

הלכות לולב סימן תרמח

הגה א"יש מתמירים (ב) לפסל בנסדק (ט) רבו. (כא) *וכל שלא נסדק רב קלפחו (כב) העכה (כג) לא מקרי נסדק (וכד) הקלפה החיצונה שלו. (כה) שאינו מחסרו אלא נשאר (ו) (כו) נרק כמות שהוא בריתו, (כז) אם נקלף בלו פסול, לא נשאר ממנו כל-שהוא פשוט. מ"יש אומרים שצריך (כח) שישתיר פסלע: ז (כט) נשל (לא) דהו, והוא הראש הקטן ששושנתו בו, (ל) פסול: הגה ויש מתמירין אם נטלה השושנתא, דהינו מה שאנו קורין פסמא (רו), וטוב להחמיר

כ שם פשט וכוונתו
שם ל"ו וכוונתו
התוספת בשם ר"ח
ל סודי (תראיש)
ומכ"כ מ תוספת
בשם ר"ח נ שם
בפסלע נטלה פסמא
כפ"ח
ה"ח
ומכ"כ שם פסלע ח

באר היטב

דבר זה במשולש הדד, מ"א, ועב"ח: (ט) רבו. ט"ז השלה להלכה למעשה להכשיר בנסדק האחרון ולא כלו אלא נשאר קצת למטה וברסב אין חולף רק עד רב עבי הקלפה ולא מציצ עד חרבי הנניע, ונתנו שלא בחטמו דבכטמו פוסל

שערי תשובה

בהלש פסול, ע"ש: [*] נקלף כו' וצ"ע מ"ש פסקי ש"ת ביתאפרים סימן ס שפארזי ע"כ זה נקלף נ"ח לשם הבאתי מהשוכת ביתאפרים סימן פו, ובי"ש מ"ש שדכ"ד הש"ע שפ"ב ר"ח דע"עין ש"ח פסלע הוא צ"ע, ע"ש: ככל-שהוא, עכ"ל, וכן דעת המ"א, ע"ש: (י) ירק, אבל אם נשתנה מראיתו דינו כמו תנית בסי"ט: (לא) דהו, הוא העץ שעל ראש האחרון והשושנתא עליו.

משנה ברורה

(כג) ואפלו נסדק משני צדדיו על-פניו כל ארכו⁽¹⁾ ונשתיר מכל צד משהו למעלה ומטהו למטה⁽²⁾: (כ) לפסל בנסדק רבו. הש"י ומגן אכרם השיגו על פסק הרמ"א, ודעתם דלא נמצא מי שחמיר פנה ברבו, אבל הג"ח בבאורו הוכיח פת"מ"א (כג) ויש מתמירין ברבו⁽³⁾, (כד) והינו אפלו מצד אחד⁽⁴⁾: (כא) וכל שלא נסדק רב קלפתו. בעמקו, והינו מראש האחרון לסופו, או לדעת ההג"ח ששעור רבו: (כב) העכה. דאלו נסדק כל קלפתו העכה והניע לחרבי הנרע⁽⁵⁾, אפלו במקום אחד פסול, (כה) דהו בכלל נקב מפלש: (כג) לא מקרי נסדק. אפלו בחטמו ג"פן דוקא פושנסדק שם רב קלפתו⁽⁶⁾, (כז) דאי לאו הכי אינו בכלל נסדק כלל: ו (כד) הקלפה החיצונה. הינו (ס) הקלפה הפכה שהיא במין גליד על האחרון, ואין פאן חסרון בעופו של אחרון כלל: (כה) שאינו מחסרו וכו'. דאם היה נקלף יותר בעמק אפלו במקום אחד ונחסר מצד האחרון אפלו משהו, פסול מטעם חסר, לרעה ראשונה של סעיף ב ה"ל, ולדעה שניה אם חסר פאפר על-כל-פנים: (כו) נרק כמות שהוא בריתו. (מ) ואם מקום הנקלף הוא משנה במראיתו מהארא האחרון⁽⁷⁾, אפלו אם נקלף רק רבו פסול. וכל זה דוקא כשנקלף הכל בחד, אבל אם נקלף בשנים ושלשה מקומות אפלו במעוט האחרון, אם אינו דומה לשאר האחרון, פסול, דהני כמנפד. ואם נקלף במקום חטמו, כשאינו דומה מקום הקלוף למראה פסול, כגון שחור ולבן⁽⁸⁾, אבל אם הוא מראה פשוט אין לפסלו, (ל) ובשעת הדחק יש לסמוך על זה⁽⁹⁾, וצ"ע לקפון בסעיף יג בהצ"ח: (כז) אם נקלף בלו פסול⁽¹⁰⁾. כמו בבחמה פושנסדק כל עורה, טרפה, דלא הדרא פריא: (כח) שישתיר פסלע⁽¹¹⁾. וכמו שם לגבי בחמה דצריך שישתיר פסלע, וכן פסקו הפ"ח וז"ל רבה: ז (כט) נשל דהו⁽¹²⁾. הוא העץ שעל ראש האחרון, כמו חד הדד, ונתחב פתוח⁽¹³⁾ והשושנתא עליו: (ל) פסול. דהני לה כחסר⁽¹⁴⁾. והנה מלשון צשל הדד' (ל) משמע דנשל העץ אף מה שתקוע בתוך האחרון (ל) ונעשה שם כמו גפא⁽¹⁵⁾, ולפיכך פסול⁽¹⁶⁾, אבל אם נשל רק מה שלמעלה מן האחרון אין להחמיר, וכן הפסים הש"י לדינא. אבל יש מן (לג) הפוסקים שמצדדים להחמיר אפלו אם לא נשל רק למעלה מן האחרון, וסוכרים דנה טרי בכלל חסר לדידהו. ואם נשאר מן העץ למעלה מן האחרון כל-שהוא⁽¹⁷⁾, (לד) דעת המגן-אברהם דאין

שער הציצין

(כג) כמו לענין גרנות, וכן כתב הגר"ז: (ג) משום דרבו ככלו. ומה שהקשה המגן-אברהם דהא גם בגרנות בעינן שנסדק בלו יש לדחות, דבגרנות הטעם משום דקש"כבהמה מושכת צנארה הדר סתים לה, מה שאין פן באחרון (בכורי יעקב: (77) מן מצדד הכפורי יצקב מלשון הריש"א וכן כתב גם הנהר"ש שלום, צ"ע שם, ודלא קפ"ח: (כה) הינו לדעה האחרונה בסעיף ג, צ"ע שם: (כ) תיראנס: (כ) כי פמה קלפות פאתרוג: אחת קלפה יצקה דק קאר, ולפנים מפני היא הקלפה העכה קצת שיש בה ריחות כשאוקלין אותה, ואחר"כך פתחיל פשוט האחרון שהוא לבן, ולפנים מפני יש כמו עפול ובו פנים גרענין וזה נקרא חרבי הנניע, והשלוש עורו טרי בהקלפה העליונה שהיא דק פגליד שאינו מחסרו מגוף האחרון. כדעת הר"ן, וכן העתיקו האחרונים. ואף דבכשוכת הרא"ש שהוכח פ"ח לא משמע הכי, אלא אפלו אם נשל גם קלפה העכה, אם אינו נחסר מפשוט האחרון שהוא הלבן שבו פשוט, וכן משמע פ"פ מלשון הרא"ש להקפ"ח, שכתב 'שלא נשל מן הלבן כלום', וכן יש לישב גם-כן לשון הטור מדכתב 'אלא נשל מן הפשוט כלום', וצ"ל ברתה דמה שחר"ן קודא קלפה עכה הוא קודא קלפה דקה נגר פשוט האחרון שטובנים, מכל מקום לדינא צריך לנקט כדעת הר"ן⁽¹⁴⁾, וכן מוכח לשון הרמב"ם מדכתב 'שאינו מחסרו', וקאמת כל זה מכונן בבית"מפ כמה שכתב 'אבל הר"ן סב' וכו', וכן דעת הרמב"ם, ולפלא קצת דמלשונו משמע דכשוכת הרא"ש סותר להרא"ש גופא, וזה אינו להמעין: (לח) טג"א אברהם, וכפי מה שבארוהו האחרונים: (לט) עין באליה רבה שהביא מתמים דעים דתראב"ד מסכים להיש'אוקרים, ובדאי זהו טעם הרא"ש שהסביר דכרוי רק לדעת המש'אוקרים, ועל"פן הפסים האליה רבה דיש לסמוך על זה בין לענין רבו ובין לענין מעוטו פשהו ושלשה מקומות, אכן לענין חטמו מפקפק פנה, והפ"ח מקל גם לענין חטמו: (ל) תיראנס. ולענין חטמו לא באר שם, אכן מדכתב הרא"ש 'אבכטמו אפלו במשהו פסול דומיא דתונית', ובתונית מוכח לקפון בסעיף יג בה"ה דבמראה פשוט יש להכשיר, לכן כתבתי להקל: (ל) ס"י ומגן-אברהם: (לג) ואפלו אם נשתיר עוד מעט עץ פתוח, כיון שנעשה כמו גפא פסול (אחרונים): (ל) בית"מפ לפרש רבנו תנאל המוכא צרוף ונבאמת אין זה פליפף יסוד לדינא: א, דלא מוכח בפירוש, רק מדלא הוזכר הרא"ש בפירוש להקל לדידה כמו שהוזכר לענין נשל עקבו, וזה אין ראיה מברחת כמו שהוכיח השי"י, ועוד, דהו יהי לדידה יש להחמיר, הלא לדעת רבנו פ"פ ור"ן הוזכרו בקרא דוקא אם נשל העץ התקוע באחרון ונעשה כמו גפא שם ולבוש וכו': (ל) והעתיקהו האליה רבה והגר"ז והלכה ברורה ותימ"אדם לדינא:

גליד על האחרון, ואין פאן חסרון בעופו של אחרון כלל: (כה) שאינו מחסרו וכו'. דאם היה נקלף יותר בעמק אפלו במקום אחד ונחסר מצד האחרון אפלו משהו, פסול מטעם חסר, לרעה ראשונה של סעיף ב ה"ל, ולדעה שניה אם חסר פאפר על-כל-פנים: (כו) נרק כמות שהוא בריתו. (מ) ואם מקום הנקלף הוא משנה במראיתו מהארא האחרון⁽⁷⁾, אפלו אם נקלף רק רבו פסול. וכל זה דוקא כשנקלף הכל בחד, אבל אם נקלף בשנים ושלשה מקומות אפלו במעוט האחרון, אם אינו דומה לשאר האחרון, פסול, דהני כמנפד. ואם נקלף במקום חטמו, כשאינו דומה מקום הקלוף למראה פסול, כגון שחור ולבן⁽⁸⁾, אבל אם הוא מראה פשוט אין לפסלו, (ל) ובשעת הדחק יש לסמוך על זה⁽⁹⁾, וצ"ע לקפון בסעיף יג בהצ"ח: (כז) אם נקלף בלו פסול⁽¹⁰⁾. כמו בבחמה פושנסדק כל עורה, טרפה, דלא הדרא פריא: (כח) שישתיר פסלע⁽¹¹⁾. וכמו שם לגבי בחמה דצריך שישתיר פסלע, וכן פסקו הפ"ח וז"ל רבה: ז (כט) נשל דהו⁽¹²⁾. הוא העץ שעל ראש האחרון, כמו חד הדד, ונתחב פתוח⁽¹³⁾ והשושנתא עליו: (ל) פסול. דהני לה כחסר⁽¹⁴⁾. והנה מלשון צשל הדד' (ל) משמע דנשל העץ אף מה שתקוע בתוך האחרון (ל) ונעשה שם כמו גפא⁽¹⁵⁾, ולפיכך פסול⁽¹⁶⁾, אבל אם נשל רק מה שלמעלה מן האחרון אין להחמיר, וכן הפסים הש"י לדינא. אבל יש מן (לג) הפוסקים שמצדדים להחמיר אפלו אם לא נשל רק למעלה מן האחרון, וסוכרים דנה טרי בכלל חסר לדידהו. ואם נשאר מן העץ למעלה מן האחרון כל-שהוא⁽¹⁷⁾, (לד) דעת המגן-אברהם דאין

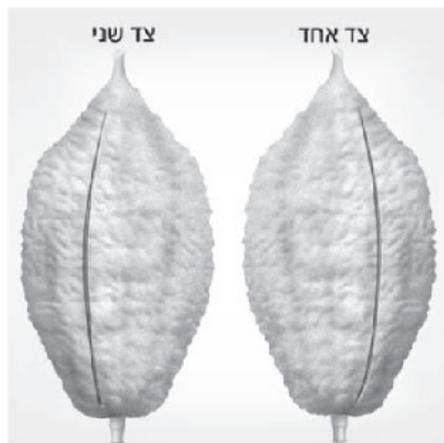
הלכות לולב סימן תרמח

ביאורים ומוספים

ומשניב ס"ק יטו

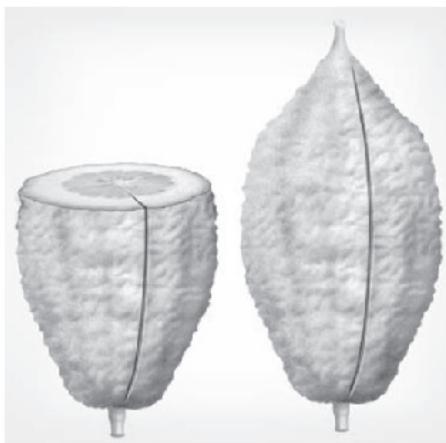
ואפילו נסדק משני צדדיו על פני כל ארכו³⁷ ונשפיר מקל צד משהו למעלה ומשהו למטה³⁸.

37 כזה וי

ומשניב ס"ק כב

דאלו נקדק כל קלפתו העכה והגיע לסדרי הנניע⁴¹.
41 כזה וי

[משניב ס"ק כג]

ואפילו כחטמו גס-פן דנקא קשונדק שם רב קלפתו⁴².
42 ולדעת ה"ש מי שאומר, כתב החזו"א (א"ח סי' קמז ס"ק ה ד"ה כתב במ"ב בבה"ל) שבחוטמו אין שיעור לעומק הסדק, וכל היסודן בחוטמו פסול אפילו במשהו.

[בה"ל ד"ה ויש מחמירם]

ולפשימקמירין פסול, דגבי על-פל-פנים נסדק רבו של אהורג⁴³.
43 דעת החזו"א (א"ח סי' קמז ס"ק ג ד"ה דעת) שאין ראוי להחמיר, משום שיתכן שכשמשתייר למעלה ולמטה לכל הדעות אין מקום לפסול, כשם שבנסדקה הגררת והשתייר כל שזוא למעלה ולמטה הדין שהבהמה כשרה. והוסיף, שיתכן שכוונת הרמ"א שנסדק רבו היינו רוב עביו.

[שעה"צ ס"ק כז]

מכל מקום לדינא צריך לנקט פדעת דר"י⁴⁴.
44 שהקליפה הירוקה העבה היא בכלל הבשר, ואם נחסר ממנה משהו נחשב האתרוג חסר. דעת החזו"א (א"ח סי' קמז ס"ק א ד"ה ובמ"ב) שאף ה"ן מורה להרא"ש שהקליפה הירוקה העבה נחשבת עדיין לעור, ורק החלק הלבן הוא בשר האתרוג, ואין חסר פסול אלא בבשר הלבן. וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל (ס"ב ד"ה ואם).

[משניב ס"ק כו]

הוא קשנה כמרציתו קמראה האתרוג⁴⁵ וכו', קשאינו דוקה קקום תקליף לשאר האתרוג⁴⁶ וכו', דנקא קשאים נשתנה קקום תקליף למראה פסול, כגון שחוד וקב"ד⁴⁷ וכו', ובשעת הדחק יש לסמוך על דה⁴⁸.
45 ואם נשתנה מראה האתרוג על ידי מישוש הידים, ראה מה שכתבנו לחלק (ס"ק מט).

המשך במילואים עמוד 80

ובנסדק לרוחבו של האתרוג, הסתפק החזו"א (א"ח סי' קמז ס"ק ג ד"ה וכתב ה"ן) האם מה שמצינו שבגררת באופן זה הבהמה טריפה מדין נפסק [כמו ששנינו בגמ' (חולין מב, א) אלו טרפות בבהמה וכו' ופסוקת הגררת], הכונה דוקא מדין נפסק ולא מדין נסדק, ובאתרוג לא מוצאנו פסול נפסק, או יתכן שכל נפסק לא עדיף מנסדק והאתרוג פסול, ובתנאי שהסדק יגיע עד חדרי הורע, ולא יהיה רק ברוב עביו.

אמנם, לדעת שפסול רק בנסדק רוב האתרוג משני צדדיו, כתב החזו"א (שם) בשם ה"ן שאם נסדק לרוחבו פסול. ואם הסדק אינו במקום העוקץ אלא משהו לצד, אלא שבאורך הסדק יש שיעור של רוב היקף האתרוג במקום העוקץ, הביא החזו"א (שם ד"ה ואם נסדק רבו) שיש מכשירים ויש פוסלים, ונשאר בצ"ע.

38 ואם נסדק האתרוג כולו ונשתיר רק מקום הפיטם עצמו, כתב הבכור יעקב (ס"ק יז) שאינו נחשב שויר, וצריך דוקא שויר בגוף האתרוג.

ומשניב ס"ק כז

ד"ש מתמירין ברב³⁹, והינו אפלי מצד אהורג⁴⁰.

39 ואף אם הרוב אינו ברציפות במקום אחר, דעת הגר"ש אלישיב (תורת ד' מינים פ"ב סי' ט) שלדעה זו מסתבר שפסול.

40 דעת החזו"א (א"ח סי' קמז ס"ק ג וס"ק ה) שאין להחמיר בנסדק רבו. אכן, אם נסדק סדק עגול כמטבע, כתב החזו"א (שם ד"ה ואם נסדק סדק) שיתכן שנחשב לחסר, אבל דוקא אם הגיע הסדק עד חדרי הורע.

מילואים הלכות לולב סימן תרמח

המשך מעמוד 232

כלפי חוטמו. מקום השיפוע נקרא חוטמן, ובראש החוטם יוצא הפיטם שהוא עץ הבולט כדור, ומעל הפיטם יש מעין שמשנה 'שושנתא'.

ואם ניטל הפיטם לגמרי וחזר וחייברו על ידי מחט, כתב בשו"ת שבות יעקב (שם), הביאר הקרבן נתנאל סיכה פ"ג סי' טז אות ג) שפסול נראם נפל השוקף חזרו וחייברו על ידי מחט, ראה להלן (סי' לג). ודעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש חיג פליא סי'ט שאף לדעת הרמ"א לקמן (סי' תקמ"ה ס"ה) שאתרוג בלי פיטם כשר, אך כשמחברו במחט אין מקיים בזה הדיור מצוה אף בשאר הימים, שהרי הדיור מצוה הוא משום זה א-לי ואנחהו, וכלפי השמים ידוע שהאתרוג אינו מחזור.

[משנ"ב סי' ק ל]

דְּתַנְי לֵה כְּתֻרָה (63) וכו', הַנְּשֵׁל הָעֵץ אֶף מֵה שְׂתֻקוֹצַ בְּתוֹךְ הַתְּאֵרוֹג הַנְּעֻשֶׂה שֶׁשׁ כְּמוֹ גְּבֵאָה (64), וְלִפְיֵקֶךָ פְּסוּלִים (65) וכו', נֶאֱמַר מִן הָעֵץ לְמַעַל מִן הַתְּאֵרוֹג כְּלִי-שֶׂהוֹאֵה (66).

53) אמנם, לקמן (סי' תרמ"ט סי' ק לו) הביא שדעת האחרונים לחלוק בזה, וכתבו שפסולו הוא משום הדר, ונפקא מינה בזה שאם פסול מדין חסר, אם כן בשאר הימים יהיה כשר, משום שפסולי חסר כשרים בשאר הימים, ואם פסולו מדין הדר יהיה פסול בשאר הימים, כדן פסולי הדר, וכתב שם שאם אי אפשר למצוא אחר, יוכל לסמוך על הפוסקים הסוברים שפסולו הוא משום חסר, כצירוף הפוסקים המקילים בפסולי הדר בשאר הימים.

(64) כזה ׀ :

55) ואף להנה השניה (כשריע לעיל סי'ב) שפסול חסר הוא דוקא אם נחסר כאיסר, כתב המג"א (סי' תרמ"ט סי' יו) בשם הגהות מיימוניות, שסיון שהחיסרון כאן הוא בראשו של האתרוג, לכן פסול אף בפחות מאיסר.

56) ומה שמקילים באופן שנשכר חלק מהדר, כתב הכף החיים (סי' מו ו-מח) שהיינו דוקא במקומות שהדר הוא כמין עץ, אבל באתרוגי ארץ ישראל שהדר הוא חלק מהאתרוג עצמו, אם נחסר כל שהוא פסול לכל הדעות, משום שזה נחשב כאתרוג חסר. וכן הורה הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה טובות פ"ג סי'ט) שבאתרוגים שהפיטם הוא חלק מגוף האתרוג, אפילו אם חסר כל שהוא בפיטם לכל הדעות יזיה נדון כחסר בגוף האתרוג. וכן הורה הגר"ש אלישיב (מעדני שלמה עמ' צד הע' מג), והגר"נ קרליץ (מעדני שלמה שם). אמנם יעו"ב בא"א (תנינא) שכתב שאם העץ שעל גבי האתרוג מוקף בעור ירוק או צהוב כמראה אתרוג ממש, ויש גם חלק דק תחת העור הראוי למאכל, שנראה שכיון שמצוי בכמה פירות שהידות שלהם מוקפים במאכל כעין הפרי ממש, תימי אינם בגדר הפרי, לכן יתכן שאין חיסרון פוסל של.

46) אבל אם נשאר מראה אתרוג, מבואר בש"ע ובמשנ"ב (בא"ג), וכן כתבו הש"ע הרב (ס"ט"ז) והח"י אדם (כלל קנ"א סי'ב) והחזו"א (א"י"ח סי' קמ"ו סי' א.ב.ה) שכשר, אכן, בביה"ל להלן (סי'ב ד"ה שינוי) הביא שלדעת הר"ן פסול, ולהלכה הסיק הביה"ל שם שכשר. וראה מה שכתבנו שם בדעת החזו"א.

47) ואם לא נשתנה עור האתרוג ללבן, אלא נקלף עור הבשר הלבן, כתב החזו"א (שם סי' ב ד"ה ולדעת) שאין זה שינוי מראה, משום ששינוי מראה הוא דוקא אם נשתנה פני האתרוג מירוק ללבן, מה שאין כן אם נקלפה הקליפה היחוקה ונראה בשר האתרוג שזה עיקר מראיתו. [וכל זה לשיטתו שנקלף היינו כל עובי הקליפה ולא רק הגליד הדק, ראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל (סי'ב ד"ה ואם)]. אלא שכתב (שם סי' א ד"ה ובמ"ב) שבאופן זה שנקלף כל עובי הקליפה היחוקה ונשאר רק הלבן שהוא מראה הכשר, דאי שנחסר כל שהוא, שאי אפשר לצננמם בזה.

48) אמנם בשיעור"צ להלן (סי' סב) הביא שתי דעות לענין מנתור במראות כשרים, ונשאר בזה בצי"ע למעשה.

[משנ"ב סי' ק חז]

אִם נִקְלַף פְּלוֹ פְּסוּלִים (49).

49) ולדעת החזו"א (א"י"ח סי' קמ"ו סי' א ד"ה ובמ"ב) שנקלף היינו כל עובי הקליפה, אם נקלף בכולו רק חצי מעובי הקליפה הרי זה כשר.

[משנ"ב סי' ק נח]

שְׂפִיטָהּ קְלָעָה (50).

50) ושיעור יסלע, כתב בספר מדות ושיעורי תורה (פי"ט ס"ט"ה) שעל פי מה שכתבו רוב הפוסקים שקוטר הסלע הוא קרוב לשליש טפח, אם כן לשיטת החזו"א שיעורו קרוב ל-3.2 סי"מ, ולשיטת הגר"ח נאה שיעורו קרוב ל-2.66 סי"מ.

[משנ"ב סי' ק נט]

נֶשֶׁל דְּדָדָה (51) וכו', כְּמוֹ חֵד הַדָּד, וְתַחֲבֵב פְּחוּכֹה (52).

51) ואם רוב הדר ניטל ממקום חיבורו ומיעוטו נשאר מחובר, הסתפק בשו"ת ערוגת הברושם (א"י"ח סי' קצ"ג) האם נאמר באופן זה דין ירובו ככולו לפסול את האתרוג, והסיק שביוב הראשון לא יברך עליו. מאידך, בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' לה) כתב שאם הפיטם אינו עומד להיתלש, האתרוג כשר משום שעדיין נחשב ללקיחה תמה, אבל אם הפיטם עומד להיתלש, הרי זה פסול אף שמחובר קצת. משום שיכל העומד לינטל כנטול דמי. והחיים וברכה (אות רמ"ד) הביא בשם המהרש"ם שמצא בשו"ת בית אפרים (א"י"ח סי' א) שסובר שאומרים בזה ירובו ככולו, ונחשב שניטל כל הדר והאתרוג פסול. ובשם שו"ת בכורי שלמה (א"י"ח סי' מו סי' כב) כתב, שהדבר תלוי אם כשיאחו את הפיטם יעלה כל האתרוג עמו הרי זה כשר, ואם לאו פסול, וכן מבואר בשדי חמד (מערכת ד' מינים סי' א אות ח). אכן במקום אחר (מערכת הלמ"ד כלל קמ"א אות יח) האריך לפקפק בזה. ובוש"ת חתם סופר (יר"ד סי' רעה) לענין הדס שנקטם כתב, שכל שמחובר בתולדה ולא נפסק לגמרי כגון הדס שנקטם רובו, הרי הוא כשר.

52) [האתרוג בנוי כמגדל רחב מלמטה לצד העוקף, והולך ומתקצר

